

Έκθεση Φωτογραφίας «ΑΥΛΙΔΑ, ΤΟΠΟΣ ΜΥΘΟΥ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΤΟΠΟΣ ΟΧΥΡΟΣ»

Το έτος που διανύουμε είναι επετειακή χρονιά για το Ολλανδικό Ινστιτούτο Αθηνών. Συμπεληραίνει τριάντα χρόνια δράσης στην Ελλάδα και με τις εργασίες που έχει συμβάλει στην πρόοδο της αρχαιολογικής έρευνας. Η σχέση του Ολλανδικού Ινστιτούτου με την περιοχή της Αιολίδας ξεκινάει όταν ο Δρ. S.C. Bakhuizen, μετέπειτα ιδρυτής του Ινστιτούτου (1976), πραγματοποιεί αρχαιολογικές τοπογραφικές έρευνες και ασχολείται διεξοδικά με τα οχυρά ελληνιστικής περιόδου, αλλά και τη μελέτη της ευρύτερης περιοχής. Οι εργασίες που στη Χαλκίδα, στην Αιολίδα και στη Γορίτια στον Παγασητικό ημιούρρησαν πολύτιμη βιβλιογραφία για τους μελετητές, αλλά και όσους επιθυμούν να γνωρίσουν λίγο περισσότερο την περιοχή τους. Το έργο του Ολλανδικού Ινστιτούτου στις μέρες μας συνεχίζεται και περιλαμβάνει δραστηριότητες με στόχο ένα ευρύτερο πλαίσιο πνευματικής συνεργασίας και πολιτιστικών ανταλλαγών μεταξύ των χωρών μας. Στο νεοσποκλήνη, ανακαινισμένο κτήριο στην περιοχή του Μακρυγιάννη, έχει τη δυνατότητα να παρουσιάσει και ακαδημαϊκές δραστηριότητες. Έτσι γιορτάζει την επετειακή χρονιά με μια Έκθεση Φωτογραφίας, σε συνεργασία με την Αρχαιόφιλο Εταιρεία Αιολίδας.

Η Έκθεση παρουσιάζει μια φωτογραφική περιήγηση στους τόπους του μύθου και της ιστορίας με το φάκο του κ. Σέργιου Μοσχονά. Η συνεργασία των φορέων επιβεβαιώνει τον αμοιβαίο σεβασμό για την πολιτιστική κληρονομιά, αλλά και την ανάγκη του πολιτισμού να αναπτύσσεται σαν κοινωνικό αγαθό χωρίς σύνορα. Η πε-

ριοχή που παρουσιάζεται είναι σημαντική για την πλούσια ιστορία της, όπως αποτυπώνεται στα μνημεία της. Στόχος της Έκθεσης είναι να προβληθεί η αξία των μνημείων και να δημιουργηθούν συνθήκες προσέγγισης του ανθρώπινου παρήγορου με την πολιτιστική κληρονομιά. Τα ιστορικά μνημεία, μέρος της φύσης και του περιβάλλοντος έρχονται κοντά στο ευρύτερο κοινό.

Η Αιολίδα βρίσκεται στην Ανατολική Βοιωτία και καταλαμβάνει ένα τμήμα έκτασης που φθάνει λίγο πριν την είσοδο στη Χαλκίδα και στην Εύβοια. Η ονομασία της προέρχεται από την αρχαία Αιολίδα. Έτσι ονομαζόταν η κόρη του πρώτου βασιλιά της Βοιωτίας. Κατά άλλους προέρχεται από το σχήμα αιούλι, που διαμορφώνεται μεταξύ των δύο όρων – Μικρό και Μεγάλο Βαθύ – όπου η θέση της. Η παρουσία της ανάγεται στους μυκηναϊκούς χρόνους. Όταν οι Έλληνες συγκεντρώθηκαν για την Τρωική εκστρατεία, υπήρχε προφανώς ακμαία μυκηναϊκή πόλη. Σύμφωνα με νεότερα στοιχεία, πιθανόν να εκτενόταν και βορειότερα. Αίχλη στους μακρούς οικισμούς της Βοιωτίας, «μικρή και γνωστοτάτη», με ανεπιτυχημένη κεραική. Κατά τους ιστορικούς χρόνους, ήταν «κίμη» που διαδοχικά υπαγόταν σε άλλες ισχυρότερες πόλεις της περιοχής. Υπήρξε σημαντική για τους δύο φυσικούς λιμένες της, που εξασφάλιζαν επικοινωνία με την Εύβοια και τα νησιά του Αιγαίου. Μεχρι το 410 π.Χ. που κατασκευάστηκε η γέφυρα του Ευρίπου, το λιμάνι της ήταν το σημείο απόλλου για τη Χαλκίδα και την Εύβοια. Κατά τους ελληνι-

1. Ο ναός της Αρτέμιδος στην Αιολίδα. Αποψη από τα νοτιοανατολικά.

2. Γενική άποψη του ναού της Αρτέμιδος στην Αυλίδα. Σε πρώτο πλάνο το άδικο του ναού.

στικούς χρόνους, σημαντικό ρόλο και πάλι, είχε η γεωγραφική της θέση και οι οχυρώσεις της περιοχής.

Στα αρχαία κείμενα οι μαρτυρίες σκιαγραφούν την εικόνα της. Ο Όμηρος τη χαρακτηρίζει «πετρήσσα», ο τραγικός Ευριπίδης «κολπώδη πτέρυγα της Εύβοιας... με όρους και... κούλους μυχούς», ο γεωγράφος Στράβων «πετρώδες χώριον». Ο περιηγητής και συγγραφέας Πλουταρχός (2ος αι. μ.Χ.), δίνει και περιγραφή: «δεξιά είναι το ιερό της Δήμητρας, Μικαλήσσιος και προχωρώντας είναι η Αυλίδα, ο ναός της Αρτέμιδος και αγάλματά της μαρμαρίνου». Ανακαλύπτει στη νήπιμη μια το έπος της Ιλιάδας, τους ήρωες του Ομήρου, την «Ιφιγένεια εν Αυλίδα» του Ευριπίδη και συνδέουμε το παρελθόν με το παρόν.

Η φυσιολογία της περιοχής φαίνεται ιδιαίτερα, κατανοούμε τους προηγούμενους χαρακτηρισμούς, άβηνη πέτρα καλύπτει μεγάλες επιφάνειες και εμπλέκεται με τέχνη ακροπόλεως και οχυρών. Τοποθεσία με διαχρονικούς συμβολισμούς που παρακείει δημιουργία τη φαντασία.

Αρχαιότητες που έχουν έρθει ήδη στο φως, από πεντηκονταετία περίπου, είναι το Ιερό της Αυλίδας Αρτέμιδος, η Ιερή Κρήνη, τα σκευάσματα από το ναό (Ενώλεες, εργαστήρια κεραμικής), αρχαία οδός που οδηγούσε στο λιμάνι. Ιερά λατρείας με ευρεία απήχηση, όπως μαρτυρούν τα ευρήματα (αγάλματα, επιγραφές, βάσεις αναθημάτων, τράπεζες προσφορών) και διάκριση λειτουργίας σχεδόν δέκα αιώνων (5ος αι. π.Χ. - 4ος αι. μ.Χ.), παραμένει ακόμη και σήμερα ανθεκτικό στο χρόνο. Ανατολικά του Ιερού δεσποχεί ο βραχώδης λόφος, Νησι ή Βεσσαίος, όπου η θέση της προϊστορικής Ακρόπολης και πιθανόν ιγνή τεύχους μυκηναϊκής εποχής.

Για τη σπουδαιότητα του ναού (εκ. 1, 2) έχει γράψει ο Αναστ. Ορλάνδος: «Ο ναός της Αρτέμιδος έχει σημασία για την ιστορία της αρχιτεκτονικής των ναών και για το αρχαίον σχήμα του και για την

καλή διατήρηση των μερών αυτού». Ο Ιωάν. Τραυλός αναφερόμενος στο Ιερό της Αυλίδας Αρτέμιδος, εξετάζει αυτόν ως τμήμα μιας τριλογίας και τον συνδέει με δύο ακόμη ναούς, που έχουν σχέση με την ιστορία της Ιφιγένειας, της Αρτέμιδος Ταυροπόλου (Αραφηνίδας Αλαι, σημ. Λούτσα) και της Αρτέμιδος Βραυρωνιάς, όπου ίσως ο τάφος της Ιφιγένειας (κεντήριον κατά τον Αριστοφάνη). Κοινό χαρακτηριστικό αρχιτεκτονικού σχεδιασμού των ναών ο ίδιος χώρος του «αδύτου». Ο ναός έχει οπαχολογία και νεότερος μελετήτες με διεξοδική ανάλυση βιβλιογραφίας.

Στο σημείο αυτό επιβάλλεται να μνημονεύσουμε τον Ιωάν. Θρεψιάδη, Εφορο Αρχαιοτήτων Βοιωτίας, που διηγήρησε τις ανασκαφές της Αυλίδας (1956-1962) και να βιμηθούμε την παράκληση που απηύθυνε να συνεχισθούν οι ανασκαφές και να σωθεί «η υραία Αυλίς», όπως την αποκαλεί ο ιστορικός Πλουτάρχος, και τα μνημεία της.

Στις μέρες μας, η συντήρηση και διαφύλαξη του αρχαιολογικού χώρου ανήκει στην ΙΑ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Χαλκίδας και επιτελείται χάρη στο ενδιαφέρον και τις προσπάθειες της Εφορίας και Αμαλιας Καραπαθείας της Εφορίας και Αμαλιας Καραπαθείας. Όσον αφορά τα κινητά ευρήματα των ανασκαφών, εκτίθενται στο Μουσείο Θηβών.

Το Μεγάλο Βουνό υψώνεται δυτικά του Ιερού και την κορυφή του στεφανώνουν περίβολος φρουρίου, που υπήρξε δημιουργία του Οίκου των Αντινοιδών, επήνουν το Μεγ. Αλεξάνδρου (313-308 π.Χ.), ακρόπολη-διοικήτηριον, θαυμαστό δείγμα οχυρωματικής τέχνης, δύναμη βάση εγκατάστασης για τις στρατιωτικές επιχειρήσεις στην Κεντρική Ελλάδα και στους μετέπειτα χρόνους (εκ. 3). Απριόριζεται στην πολιτική των νεότερων μακεδονικών στρατηγών να κτίσουν φρούρια σε ακυρές θέσεις, χωρίς να επιβαρύνουν στην εσωτερική ζωή των πόλεων. Ο περίπατος στις επάλξεις που προσέφερε πανοραμική θέα στη Βοιωτία και στην Εύβοια. Στο περιτειχισμένο το κατελήγει οχυρωματικό έργο, τείχος πέτρινο «Αμφροίτης», που διατρέχει πορεία 11 χλμ. Στα υψώματα που διερχεται, Μικρό Βουνό, Τούσκα Μαδάρη, Γαλατοσίδεα, Κλεφτόλουτσα, υπάρχουν μικρά οχυρά, παρρατηρήτρια ή φυλακία, με στρατηγική θέση. Ενδιάμεσος τους θέση και ονομασία γνωστή είναι το μονοπάτι του Αμφροίτη και στη νεότερη τοπική ιστορία η Μάχη του Αμφροίτη (1829). Το τείχος, σύνορο άμυνας, φυσικό ή νομικό, της προς βορράν περιοχής, ίσως προέβλεπε κατά την αρχαιότητα, με αντίστροφη όμως φορά προστασίας. Τα οχυρά μαρτυρούν ακόμη τη δύναμη, τα στρατιωτικά χαρακτηριστικά και την ισχύ των ιδιαιτημένων τους και του τόπου.

Πολύ κοντά στην ίδια περιοχή περίπου, βρίσκεται ο μικρός βυζαντινός ναίκος του Αγ. Νικολάου, που είχε συγκεντρωθεί το ενδιαφέρον των πρώτων ανασκαφών (1915) και αποτέλεσε πάντα μια ευαίσθητη αρχαιολογική περιοχή. Στην ευρύτερη περιοχή έχει αποκαλυφθεί προϊστορικός οικισμός, στο λόφο της Αγ. Παρασκευής, που ίσως ταυτίζεται με την ομηρική πόλη Γραία, μέλος της «Αναγυραϊκής τετρακυμίας» κατά τον γεωγράφο Στράβωνα.

Έχοντας θέση στις αναφορές αρχαίων συγγραφέων έχει πόλη της Βοιωτίας, με το όνομα Μικαλήσσιος. Αναφέρεται από τον Όμηρο ως «Μυράχρη» Μικαλήσσιος στο Νηών Κατάλογο της Ιλιάδας. Ο Θουκυδίδης περιγράφει τα γεγονότα καταστροφής της (413 π.Χ.). Η θέση της τοποθετείται στην περιοχή Ριτώνας χωρίς να έχει επιβεβαιωθεί πλήρως. Ακολουθώντας την πορεία του Παιουσιάν και τις περιγραφές του, αναζητάμε ιγνή από την αρχαία Μικαλήσσο (πόλις και νεκροταφείο) και το περίφημο Ερμαιο (Ιερό του Ερμή), σημείο συνάντησης των οδών διαλευσιών της αρχαιότητας. Υπολειμμένα αρχαία εγκαταστάσεις και αρχαία πηγάδι ίσως «αγαμεινόνης φρέαρ» (Ηολύχιος). Τόπος προς αναζήτηση από τους μελετήτες το Ερμαιο, όπως και το Ιερό της Μικαλήσσιος Δήμητρας, όλα αυτά σήμερα, αποτελούν ένα εκτεταμένο αρχαιολογικό πάρκο, υπό τη γη, πεδίο έρευνας των μελετητών, αξιοσημείωτο ίσως σε μελλοντικές εποχές.

Ελένη Μητσάκη
Ιστορικός

3. Αεροφωτογραφία του οχυρωματικού περιβάλλου.